

Rehák László

TITO ÉLETRAJZÁNAK ELSŐ KÖTETE

Vladimir Dedijer: Novi prilozi za biografiju
Josipa Broza Tita. I.

A kötet tartalma: Predgovor Novim prilozima za biografiju Josipa Broza Tita — Prilozi za biografiju Josipa Broza Tita (reprint iz 1953): Predgovor, I Kumrovec u Hrvatskom Zagorju, II Zanat u Sisku i odlazak u tuđinu (1907—1913), III Prvi svetski rat i zarobljenišтво u Rusiji (1914—1922), IV U novoj državi (1918—1921), V Selo Veliko Trojstvo (1921—1925), VI Kraljevačko brodogradilište, VII Suđenje u Ogulinu, VIII Sekretar mesnog komiteta, IX Bombaški proces, X Sužanj broj 483, XI Ponovo na slobodi, XII Borba za partiju, XIII Sekretar CK SKJ, XIV Ustanak naroda Jugoslavije, XV Bez ičije pomoći, XVI Radosti i tuga pobjede, XVII U ognju socijalističke prakse, XVIII Udarac iz potaje, XIX Dva shvatanja, XX Zastava socijalizma je spašena, Registar imena — Autobiografija Tita — Predgovor inozemnim izdanjima — Tito govori: XXII „Počeli smo gubiti vjeru u Staljina, ali ne u socijalizam...”, XXIII „Naša revolucija ne jede svoju decu...”, XXIV „Bio sam neuk mlad čovek i Partija me je uzela, obrazovala, načinila čovjeka od mene...”, XXV „Još je pred nama puno posla” — Sas-tanak Tita s Togliattijem 1946. godine — Sjećanja Johna Potokara na druga Tita.

Kiadók: IKRO Mladost, Zagreb; GRO Liburnija, Rijeka; Spektar, Zagreb; 1980., I—IX+I—683 oldal.

Vladimir Dedijer háromkötetes Tito-életrajza kétségkívül Jugoszlávia legnagyobb történelmi személyiségének a legkiemelkedőbb életrajza lesz még jó ideig. Sőt már most is az, a szerző újranymott több mint 680 oldalas első kötetével.

A háromkötetes Tito-életrajz első kötete — a meghirdetett időpont-hoz képest némi késéssel — ez év elején jelent meg. Kimerítő adatköz-lésével, ha csak az 1952. évig terjedő időszakot öleli is fel — az első kö-tet gerincét és tartalmát (1—519. o.) az 1953-ban megjelent könyvének minden változtatás nélküli hasonmás kiadása képezi —, helyes feldol-gozási módszerével a mai olvasó számára is megragadó olvasmány Tito elvtárs lenyűgöző életútjáról. Dedijer a Tito életútjával és aktivitásával kapcsolatos részletes életrajzi adatokat szorosán beilleszti a kor társa-

dalmi eseményeibe, s így megőrizve könyve alapvető célját és jellegét, módszertanilag helyesen megalapozott életrajzot épít fel és jelenít meg az olvasó előtt. Nem lesz könnyű dolga egy későbbi Tito-életrajzírónak, ha túl akarja szárnyalni Dedijer teljesítményét.

A hazai magyar olvasók idősebb nemzedékének ez a könyv nem ismeretlen, mivel ezt az 1952-ig terjedő kimerítő Tito-életrajzot annak idején a Magyar Szó folytatásokban teljes egészében közölte. Ezt a szöveget, Herceg János író fordításában (aki azokban az években a Titokönyveket is fordította), a Magyar Szó könyvalakban is közreadta. Megjegyzendő, hogy abban az időben már az újvidéki Testvériség—Egység Könyvkiadó erőfeszítéseként magyar nyelven is megjelent gazdag fényképanyagával Vladimir Dedijer Háborús naplója is, ami szintén ma is érdekes olvasmány, s ezért nemrég újból kiadták szerbhorvát nyelven.

Ezen művei írásakor Vladimir Dedijer nagytehetségű és érdemű publicistának számított, aki a háború előestéjén a befolyásos és tartalmas Trideset dana (30 Nap) című, a JKP politikai vonalát képviselő társadalomtudományi-informatív folyóirat kiadója volt; aki az új, szocialista Jugoszláviában, azonos névvel és arculattal felújította ezt a folyóiratot; aki a háború utáni első években közismert propagandista és fontos feladatkört betöltő pártfunkcionárius volt. Akkori könyve, amely a szerény Adalékok Josip Broz Tito életrajzához címet viselte, 1953-ban és 1954-ben 16 kiadást ért meg hazánkban és külföldön, azonkívül részleteinek ismertetésével bejárta az egész világot.

Ma már Vladimir Dedijer az olvasók újabb nemzedéke előtt koros és bölcs, nemzetközi viszonylatban továbbra is aktív társadalmi dolgozóként, a történelemtudományok tekintélyes tudósaként és akadémikusként áll.

A szerző a három évtizede megjelent könyvét nem írta át, noha azóta néhány pontatlanságról és ténybeli hibájáról meggyőződött, és újabb jelentős tényanyagot tárt fel, amit további két kötetében fog közölni. Dedijer akadémikus közös kiadói már beígérték, hogy az idén az olvasók kezébe adják a szerző Tito-életrajzra vonatkozó adalékainak második és harmadik kötetét is.

Várható, hogy a beígért kötetekben az újabban feltárt levéltári anyag és Tito elvtárs utóbbi harminc évének életútját az első kötetben alkalmazott módszerrel dolgozza fel a szerző, beleágyazva az adatokat és életrajzi tényeket a társadalmi folyamatokba és a történelmi események sodrába. Ugyanis megállapítható, hogy Dedijer 1953-as könyvének újraolvasásakor sem csak szuggesztív és élénk stílusú publicista szerzőként van jelen, hanem történészként is.

Az 1953-as Tito-életrajz ma már nem hathat olyan újszerűen adataival, mint megjelenésekor, amikor valószínűleg az illegalitás hagyományaként, igen szűkös életrajzi adataink voltak állami és pártvezetőinkről, beleértve Tito elvtársat is. Néhai elnökünk kumroveci szülőházát

csak jóval később alakították át emlékmúzeumra, s ehhez ugyancsak Dedijer könyvének adataiból merítettek. A könyv hosszadalmas adatközlései sem vontatottak, mert mindig funkcionálisak. Így pl. ma sem hat zavarólag, hogy Zagorje egykori társadalmi helyzetének jellemzésében egy oldalnyit (13. o.) olvashatunk Miroslav Krleža Petrica Kerempuh balladájából, vagy amikor Broz Jožának négy elemiben kapott összes osztályzatát olvassuk (29. és 30. o.) feltüntetve az igazolt és igazolatlan órákat is. Vonatkozik ez a periratok teljes terjedelmű közlésére is, mint például az ogulini bírósági tárgyalás (VII. fejezet, 133—135. o.) és a „kézigránátos per” anyagára (IX. fejezet, 155—174. o.) vagy a maribori börtönének hivatalos okmányaira (X. fejezet, 195—199. o.). Ez a dokumentáló szándék nyilvánul meg a népfelkelés megindítása időszakából a Kominternnek küldött jelentése és üzenetváltások közlésében (XIV. fejezet, 275—335. o.), valamint az AVNOJ II. ülészaka kapcsán Moszkvával váltott rádióüzenet (XVI. fejezet, 356—362. oldal) szövegének ismertetésében. A könyv megírási időpontja, de a kérdés jelentősége is úgy kívánta, hogy az utolsó fejezet, a Tájékoztató Iroda kapcsán kialakult szakadás a sztálini Szovjetunióval aprólékos, és részletekbe menő legyen. Itt helyenként feltünteti Tito elvtárs magánvéleményét is Sztálinról és téves politikájáról.

Ezeket a magánvéleményeket első személyben, Tito elvtárs kötetlen beszélgetését idézve, Dedijer mostani könyvében kétszer is lökölzi, az eredeti életrajzadalék XX. fejezetének lábjegyzetében (475—477. o.) és a Tito beszél című függelékben (XXII. fejezet 625—626. o.). „Sztálin alapvető gyöngéje, fejt ki Tito, hogy sekélyes véleménye van Jugoszláviáról. Nem fogta fel és nem volt hajlandó felfogni, hogy itt valami új jön létre. Képtelen felfogni a forradalom alapvető jellegzetességét és annak lényegét: azt, hogyan nőtt meg Jugoszlávia minden népének tudata saját országa függetlensége ereje és szépsége által, hogy öntudatuk megnőtt büszkeségük által embereinkben, akik évszázadokon át harcoltak a különböző hódítók ellen és akik tudatában voltak annak, hogy most valami újat alkotnak . . .

Sztálin lebecsülte és most is lebecsüli a munkásmozgalmat a Szovjet Szövetség határain kívül; azt hiszi, hogy nélküle sohasem fogunk győzni; gondba ejtette harciasságunk akkor is, amikor Hitlerre mértünk csapásokat. Mitöbb, túl nagy fontosságot tulajdonított saját tekintélyének. Azt hitte, hogy senki sem választhatja el tőle a jugoszláv népet. Felnagyított ábrándokat táplált az oroszok és a jugoszlávok hagyományos kapcsolatairól.

. . . Úgy hiszem, hogy Sztálin nemcsak Jugoszláviával kapcsolatban hibázott. Sok hibát követett el a háború utáni helyzettel kapcsolatban. Ezek váltották ki, véleményem szerint, Sztálin hibás stratégiáját, hogy igyekezett Jugoszláviát maga alá teperni. A helyzet felmérése nála hibás volt, az általa javasolt megoldások a helyzet saját érdekében való megoldását szorgalmazták és már idejétmúltak voltak. Amikor 1949-ben elhatározta magát, hogy fegyveres eszközökhöz folyamodik, a kialakult

helyzet már meghaladta őt. A jugoszláv kérdés már többé nem volt jugoszláv kérdés, hanem világ-kérdés.”

Tito elvtárs, forradalmunk stratégiája és a nagy tapasztalatú messze-látó politikus kötetlen beszélgetése során, amelyet Dedijer idéz (623. o.) az 1948-ban előállt bonyolult helyzetet és a követendő politikai vonal-vezetést többek között a következő módon jellemezte: „Ekkor megér-tettem, hogy csak akkor fogunk győzedelmeskedni, ha világosan felfog-juk a Szovjet Szövetséggel való összetűzésünket kiváltó okokat, s ha ez a folyamat kellő időben és kellő módon végbemegy Jugoszlávia népei sorában is. Szükséges volt a legkomolyabb figyelmet szentelni a Szov-jet Szövetség iránt táplált illúzióknak, amelyek léteztek, vagy nyomot hagytak gyakorlatilag népeink körében. Nem engedhettünk szabad fo-lyást felháborodásunknak és élesen megválaszolni mindazokat a hazug-ságokat és rágalmatokat, amelyek értek bennünket a Szovjet Szövetség-ből, vagy a Szovjet Szövetségre való hivatkozással. Ahelyett, hogy el-idegenültünk volna a tömegektől azáltal, hogy elsőként emeltünk volna szót a sérelmek érte percekben, szükséges volt időt adni Sztálinnak, hogy olyan dolgokat cselekedjen Jugoszlávia ellen, ami arra készítette az embereket, hogy maguk fogalmazzák meg a jelszót: „Le Sztálinnal”. A tapasztalat az élet legjobb tanítómestere. Az, amit Sztálin cselekedett azokban az 1948. júniusi napokban, és amit szándékában volt tenni, egyhamar kimutatta brutális cselekedeteivel. Ettől az időtől számítva, legalábbis ami Jugoszláviát illeti, nem volt politikai probléma a Szovjet Szövetségnek ellenszegülni. Az összeütközés lényege a napnál is világo-sabb volt hazánk minden becsületes polgára előtt. Az emberek megsza-badultak tévhitüktől, de nem veszítették el a szocializmusba vetett hitü-ket, mert a saját országukra nehezedő óriási nehézségek ellenére, szá-mukra szemmel látható volt, hogyan képes egy kis nemzet építeni a szo-cializmust...”

A mostani könyvet a szerző két függelékkal egészítette ki. Dedijer közzéteszi Tito elvtársnak mintegy 70 oldalnyi önéletrajzát, amelyet Dedijer közreműködésével írt 1952-ben az amerikai Life nagy példány-számú politikai hetilapnak. A könyvben leközli a Life előzetes elhatá-roló szerkesztőségi cikkét is és az önéletrajz ötödik befejező részét, ame-lyet az amerikai lap, nyilván a reakció nyomásának engedve, már nem közölt.

Ezenkívül a függelék tartalmazza azt az öt fejezetet is, melyeket a külföldi kiadók kívánságára írt Dedijer, és amely fejezetek itthon csak a szlovén nyelvű kiadványokban jelentek meg. Ez az öt fejezet tulaj-donképpen nem is Tito életrajzával, hanem inkább Tito életművével, nézeteivel, a közelmúltra való visszapillantásával, hazánk akkori hely-zetével és távlatával, a kommunista pártok akkori és várható viszonyai-val, a szocializmussal mint világfolyamattal stb. foglalkozik.

Dedijer ezekben a fejezetekben, hasonlóan a második világháborút le-záró Párizsi békeértekezletről szóló könyvében követett tárgyalási mód-hoz, tárgyaló küldöttségi tag, bennfentes tanú, aki elsősorban Tito elv-

társ szavait idézi. Az ötvenes évek elején ezek a fejezetek — amelyek főleg politikai személyiségek vagy küldöttségek fogadása és tárgyalásai alkalmából magyarázták Jugoszlávia szocialista berendezésű sajátosságait, az öngazgatás első lépéseit és távlatait, az etatista szocializmus bírálatát — mindenképpen a szenzáció erejével hatottak a külföldi olvasóra. Ma már természetesen a külföldi olvasó is sokkal többet tud Tito Jugoszláviájáról, belső fejlődéséről és a nemzetközi kérdésekben elfoglalt álláspontjairól. A hazai olvasó számára ezek a fejezetek elsősorban dokumentumjellegűek, de sokat elárulnak Tito személyiségéről is, arról, hogy miként tárgyalt politikailag jártas személyiségekkel, akiknek néha elemi ismereteik sem voltak Jugoszláviáról, álláspontjairól, s eközben azért a szövevényes társadalmi folyamatokat és világviszonyokat sem egyszerűsítette le. Hiteles képet kap az olvasó a kiváló képességű, nagy tudású és széles látókörű marxistáról és államférfiről, valamint arról, hogy miért hagyott Tito olyan mély benyomást a világ számtalan vezető személyiségére.

A függelékben a szerző beiktatta Togliatti visszaemlékezését első, akkoriban titokban tartott, háború utáni belgrádi találkozásáról Titóval, tárgyalásairól és benyomásairól 1946-ban, valamint egy rövidke visszaemlékezést egy Jugoszláviából elszármazott amerikaitól, aki 1911-ben Kamnikban együtt dolgozott Titóval, a fiatal fémmunkással; együtt művelődtek és vettek részt a fémmunkások társadalmi és politikai életében.

Olyan könyvről van tehát szó, amely a maga idejében világsiker aratott és a külföldi olvasó számára nemcsak Tito Jugoszláviájának felfedezését jelentette, de egyben sok új gondolatot vetett fel a szocializmusról, a marxizmus és a társadalmi fejlődés nyílt kérdéseiről. Ezért, indokoltan számot tarthat a hazai olvasók nagy taborára is, hisz azóta egy egész népes nemzedék cseperedett fel és került a társadalmi folyamatok élvonalába. Sok mondanivalója van számunkra Dedijer első kötetének, mivel jelenlegi küzdelmeink és vívmányaink közvetlen előmenyeiről szól.